

A hegység szélein várromok emelkednek: Boldogkő, Regéc, Füzér, Amadé és Sárospatak.

Hazánknak ezt a Bükk szépségeivel vetekedő hegységét a legutóbbi időkig a turisták igen elhanyagolták. Csak a felszabadulás után kezdték a miskolci és a budapesti turisták a Zempléni-hegység rendszeres látogatását.

A hegység vízben szegény, kevés benne a forrás és a patak.

Természetjáró létesítményekben a vidék igen szegény. Egyetlen turista-menedékháza Sátoraljaújhely felett a sátorhegyi turistaház (320 m) 25 hálóhellyel (jelenleg zárva) és a Magashegy-kilátó.

*

Az előzőekben megkíséreltük, hogy Magyarország hegységeinek kialakulásáról, mai arculatáról egységes képet rajzoljunk. Egy jó túravezetőnek azonban ennél többet kell tudnia hazánk földrajzából. Ezért azt ajánljuk, hogy az utóbbi időben megjelent és a közeljövőben megjelenő portyavezetőket, illetve turistakalauzokat alaposan tanulmányozzák, mert azok egy-egy hegységgel kapcsolatban az összes földrajzi és egyéb tudnivalókat tartalmazzák.

Hazáját csak az szeretheti igazán, aki alaposan ismeri, bejárja különböző vidékeit, hegyeit, völgyeit, megtekinti rohamosan fejlődő ipari városainkat, szocialista fejlődésünk élő tanúit.

KARSZTJELENSÉGEK

(Töbrök, barlangok, zsombolyok kialakulása.

Hazánk ismertebb barlangjai)

Barlangok, töbrök, zsombolyok kialakulásával csupán mészkőből és igen kis mértékben dolomitból felépült hegységekben találkozhatunk. Ezek a kőzetek vízben kisebb-nagyobb mértékben oldódnak. Ez az oldódás, valamint az a tény, hogy nincs mállási maradékuk, mint az összes többi kőzetnek (a só és a gipsz kivételével), az oka annak, hogy mészkőhegységeinkben járva, egész szokatlan és máshol nem tapasztalható természeti jelenségeket figyelhetünk meg. Már a hegység alakja is jellegzetes lehet sok esetben, hirtelen emelkedik ki a környezetből, meredek, messziről is fehérülő sziklafalakkal. Völgyei mélyek, meredek oldaluk van. Ha pedig felmászunk a hegy tetejére, többnyire közel sík felszín áll előttünk, amelyet számtalan kisebb-nagyobb bemélyedés tarkít és hirtelen véget érő patakmedrek, barlangok teszik érdekessé a különben egyhangú tájat.

Ezt a mészkő- és igen kis mértékben a dolomit-hegységekre jellemző jelenségsorozatot gyűjtő szóval karsztjelenségeknek nevezzük a Karszt-hegységről, ahol ezeket már régebben megfigyelték és tanulmányozták.

A víz tehát oldja a kőzetet. Ez az oldás nemcsak a kőzet felszínén megy végbe, hanem a repedésekben leszárogva, a kőzet belsejében is.

A felszíni oldó hatást csak ott tanulmányozhatjuk jól, ahol a talaj- és növénytakaró hiányzik és sziklák vannak a felszínen. Itt a víz barázdákat, árkokat old ki és kisebb-nagyobb mélyedések jönnek létre. Az ilyen karsztos tér-

szint karr-mezőnek nevezzük; ez legeltetésre és erdősítésre egyaránt alkalmatlan. A legtöbb karszterület ilyen. Hazánk mészkőhegységeit azonban többnyire erdők borítják. Ezeket kímélnünk kell, mert az ilyen helyen végzett erdőirtás a talaj lemosódását és a felszín elkarsztosodását eredményezi, ez pedig felbecsülhetetlen kárt okoz.

Régen a Karszt-hegység is az erdős karsztok közé tartozott. A földközi-tengeri hajózás azonban faszükségeit innen merítette, az erdőségeket kiirtották, a szél és az eső a talajt elhordta, így ma a terület csupasz, semmire sem használható.

A víz oldó hatását a többszörösére növeli, ha széndioxid gázt is tartalmaz. Márpedig ez igen könnyen bejut a vízbe, mert a levegő és a talaj is bőven tartalmaz belőle. Ez a széndioxiddal telített víz azután leszivárog a kőzet hajszálrepedésein (litóklázisain) és közben oldja a mészkövet. Ez a felszín alatti oldómunka eredményezi azután a barlangok, víznyelők és a töbrök vagy dolinák kialakulását.

TÖBRÖK ÉS BARLANGOK KELETKEZÉSE

A töbrök és barlangok a mészkőterületek jellegzetes felszínalakító képződményei: egy métertől többszáz méterig terjedő, tálalakú bemélyedések. Úgy jönnek létre, hogy a kőzetben szivárgó víz állandóan tágítja, oldja a repedéseket. Így idővel a kőzet olyan lyukacsos lesz, mint egy szivacs. Teljesen lecsökken a kőzet állóképessége, az üregek között a mészkőfalak nem bírják el a rájuk nehezedő kőzetek súlyát, összeomlanak, a repedések összezáródnak. A kioldott anyag azonban térfogatcsökkenést eredményez, amely a felszínen kis lankás oldalú bemélyedésben jelentkezik. A töbrök fenekén a mészkő mállásából visszamaradó oldhatatlan földszerű anyag, úgynevezett „terra rossa” vagy vörös föld keletkezik. Ez a kőzet repedéseit helyenként teljesen elszigeteli és a leszivárgó esővizet feltartóztatja. Ilyen helyen tó jön létre, például az Aggteleki-fennsíkon a Vörös-tó és az Aggteleki-tó.

Az előbb említett lankás oldalú töbröt, rogyott töbröknek is neveztük, mert sok kisebb repedés összerogyásából keletkezik.

Vannak olyan töbrök is, amelyeknek az alján nagyobb repedések vannak, ezek a vizét elnyelik.

A töbrök másik fajtáját már jóval meredekebb oldalak jellemzik és az oldalfalakon helyenként oldásos üstök is láthatók. Az ilyen töbör, egy vagy néhány nagyobb üreg beszakadásából, nem pedig sok apró repedés bezáródásából keletkezik, ezért ezt a típust szakadék-töbörnek is nevezzük. Ilyen szakadék-töbör a bükki kistűfennsík Kőkapu nevű sziklás bemélyedése is.

A már kialakult töbör alján ismét kioldhat a víz repedéseket. Ezek be is szakadhatnak, így kettős töbör jön létre. Ha több töbör egy vonal mentén rogyik be, akkor hosszú, elnyúló medenceszerű mélyedés, az úgynevezett vakvölgy vagy polje jön létre.

Az eddig ismertetett, a víz oldóhatására kialakult üregek, repedések azonban nem hosszú életűek, mert kioldásuk után kisebb-nagyobb idő múlva be is omlanak. Olyan esetek is vannak azonban, amikor a kialakult üregek nem omlanak be mindjárt, sőt tovább nagyobbodnak. Ehhez a folyamathoz két feltétel elengedhetetlenül szükséges. Ezek:

vastag, tehát állékony mészkőrétegek.

A vékonyan rétegezett mészkő ugyanis a reá nehezedő közetnyomást egy idő után nem tudja elviselni és a kioldott járatok összeroppannak.

Vízszintes, vagy közel vízszintes települési mészkőrétegek.

Gyűrt vagy meredek állású rétegek szintén megakadályozzák nagyobb üregrendszer kialakulását, mert a kialakult mélyedésbe lecsúsznak. Ha ebből a két feltételből akár egy is hiányzik, akkor nem jöhet létre hosszabb földalatti járatrendszer vagy barlang, hanem helyette a már jól ismert töbrök, polják keletkeznek. Látjuk tehát, hogy nem minden mészkőhegységben keletkezhet barlang, hanem csak ott, ahol a mészkő a fentemlített két adottsággal ren-

delkezik. A barlangképződésre alkalmas területen a török száma jóval kisebb.

Barlangnak nevezünk minden olyan, a kőzetben természetes úton létrejött üreget, ami emberileg is járható. A meghatározásból következik, hogy a mesterségesen kivájt pincék, alagutak nem tartoznak a barlangok körébe; továbbá, hogy nemcsak mészkőben keletkeznek üregek, hanem bármilyen kőzetben létrejött járatokat barlangnak nevezhetünk.

Hogy a mészkőhegyekben létrejött barlangok kialakulását megérthessük, kísérjük figyelemmel a hulló csapadékvíz útját.

A széndioxiddal telített víz a repedéseket állandóan oldja, tágítja. Nagyobb esőzések után egész kis patakok tűnnek el a víznyelők repedésein át. A patakok azonban törmeléket is szállítanak. Ennek koptatóhatása is érvényesül a repedések, üregek tágításában. Különösen jelentős ez akkor, ha a barlangba folyó vizek más kőzetű vidékről jönnek és más, keményebb anyagú kőzettörmeléket szállítanak le a barlangba. Különösen a kvarc-kavicsnak van fontos szerepe a koptatómunkában, mivel igen nagy a keménysége, és így mintegy vésőként szerepel a patak munkájában. (A víz oldó hatását korrózióznak, a mechanikai koptató munkát erózióznak nevezzük.) A víz azonban egyre mélyebben szivárog és a mélyebb részeken a kőzetet teljesen telíti. A földalatti üregekben, repedésekben lévő vizet karsztvíznek, ennek felszínét karsztvíz-nívónak vagy erózióbázisnak nevezzük. Ez a vízszint tulajdonképpen a talajvíz szintje.

A karsztvíz szintje a csapadékvízviszonyoknak megfelelően állandóan változik. Ott, ahol a karsztvíz érinti a felszín, bővízű források, valóságos kis patakok bukkannak felszínre. Az ilyen vízkibukkanás általában a patakok, folyók, tavak vagy a tenger szintjében fordul elő. Ezek szintingadozása a karsztvízszint változását is maga után vonja.

A víznyelők és a mélyebb szinten keletkezett karsztforrások között így tehát állandó kapcsolat jön létre. A leszivárgó vizek a forrásokban kerülnek ismét felszínre,

útközben állandóan oldva és koptatva a mészkövet és a létrejött kisebb üregeket. A karsztvízszint alatt már nem keletkezhet nagyobb üreg, mert itt már az igen lassú áramlás miatt a víz mechanikai hatása nem tud érvényesülni. Ha a földalatti vízfolyások huzamosabb ideig egy szinten, a vízgyűjtő patak, folyó szintjében törnek fel, akkor az üregeknek lehetőségük van a kitérülésre és így barlangok jöhetnek létre. Különösen jelentős a barlangképződés ott, ahol valamilyen vízrekesztő kőzetréteg települ a mészkő közé. A leszivárgó vizek elérik ezt a réteget és annak mentén folyik az áramlás, az oldás. A koptató munka itt lesz a legerősebb. Az üreg tágulását még jobban elősegíti a már említett kvarckavics szerepe. A csapadékvíz tehát földalatti vízfolyásokban, barlangokban teszi meg útját és ömlik a felszínre.

ZSOMBOLYOK KÉPZŐDÉSE

Egyes barlangokban zsombolyképződést is megfigyelhetünk. A zsomboly függőleges kürtő, amely a felszínre nyílik és így összeköttetést teremt a barlang és a felszín között. A zsomboly általában egy nagyobb barlangteremből nyílik. A barlangterem tetején a legkevésbé szilárd a kőzet és így hajlamos a leszakadásra. Mindig nagyobb és nagyobb kőzettömeg esik le a tetőről és így kürtő keletkezik, amely fölfelé terjed egész addig, amíg eléri a felszín.

Az olyan kürtőt, amely nem éri el a felszín, vak kürtőnek, vagy avennek nevezzük. A felszakadt kürtő alján hatalmas törmelékűpot találunk. Ez rendszerint magában a kürtőben is folytatódik és így az egykori járatokat teljesen eltömheti. Ezekbe a meredek falú zsombolyokba leereszkedni igen komoly és nehéz feladatot jelent, mert a legtöbb lefelé harangszerűen kitér. A legnagyobb magyarországi zsomboly a kiskőhádi a Bükkben, amelynek a mélysége 128 méter. Ugyancsak ilyen zsombolszerű barlangot tártak fel nemrég a Bükk fennsíkján és a pénzpataki őrház közelében.

Jelentősebb zomboly még hazánkban a Gömör—tornai karsztban az almási és a becsembükki. Ezek mélysége 100—120 méter körül van.

A világ legmélyebb zombolyának sokáig az Isztriai-félszigeten feltárt Abisso Bertarellit tartották, amely 450 méter mély volt. A nemrégén felfedezett francia Alpokbeli Mont-Margarison zombolyszerű, több teremből álló járatának legnagyobb mélysége azonban 2350 méter.

A CSEPPKŐ KELETKEZÉSE

A barlangok legszebb dísze és ékessége a cseppkő. A cseppkő a következőképpen keletkezik:

a talajvíz és a csapadék a levegőből és a talajból széndioxid gázt vesz fel, a széndioxid tartalmú víz leszárog a kőzet hajszálrepedésein és közben a mészkövet oldja. Az oldást elősegíti még a repedésekben uralkodó nagy nyomás is. A meszes víz leszárogva a repedésekben eléri a barlang mennyezetét. Itt hirtelen megszabadul a nagy nyomástól, így a széndioxidgáz — mint a szódavíz szénsavja a pohárból — eltávozik az oldatból. Ez maga után vonja az oldott mésztartalom kicsapódását is. A víz-csepp körül keskeny mészkarika keletkezik, több mészkarika egymásra rakódik és végül egy függőleges, lelógó cseppkőcsap keletkezik. A cseppkő közepén üreg húzódik végig és ezen is víz szivárog le. Az ilyen függőlegesen lelógó cseppkőcsapot sztalagtitnak nevezük. A sztalagtitról a víz lecsöppen a talajra és a maradék mésztartalom itt lent válik ki belőle. Ennek következtében vastagabb cseppkőgyertya keletkezik. Ha ugyanis a víz magasról cseppen le, a talajon szétfröccsen és így nagyobb területen válik ki a mészkő, mintha a csap a mennyezetet keletkeznék. Az alulról felfelé növekedő képződményt sztalagmitnak nevezük. Ha a sztalagtit és sztalagmit összeér, akkor cseppkőoszlop alakul. Ha a víz repedés mentén folyik végig a falon, akkor vékony cseppkőfüggöny jöhet létre.

A cseppkővek eredeti színe fehér lenne, a víz azonban útja közben több ásványi anyagot is feloldhat, így azután

ezek megszínezik a cseppkővet. Így jönnek létre a barlangok csodás színpompás cseppkőképződményei. Egy cseppkőcsap vagy oszlop keletkezése hosszú évszázadok munkája. A képződmények korát meghatározni szinte lehetetlen. Előfordulhat az is, hogy egy oszlop képződése egy ideig szünetel, majd ismét megindul, attól függően, hogy milyen mértékben kap ismét vizet.

AZ IDŐSZAKOS FORRÁSOK

A mészkőterületek jellegzetes képződményei. Két fajtájuk ismeretes: az időszakon belül állandóan és az időszakon belül ritmikusan működő forrás.

Az előbbi működési elve az egyszerűbb: nagy esőzések után a karsztvíz szintje magasabbra kerül és az ebben a szintben keletkezett repedésekből kifolyik a víz. A vízszint süllyedésével a forrás működése is megszűnik és a víz most már mélyebb szinten ömlik a felszínre, állandó forrás alakjában.

A másik forrástípus a következőképpen működik: nagyobb esőzések vagy hóolvadás után forrás bukkan a felszínre, mely hatalmas vízmennyiséget lök fel. A forrás működése időleges. Egy időre a víz teljesen elapad, majd kis idő múlva ismét megindul. Ennek az az oka, hogy a kőzet belsejében nagyobb zárt üreg van, amelyből a víz egy szivornyaszerű görbe járaton ömlik a felszínre. Amint a vízszint eléri a szivornya legmagasabb pontját és azon túl folyik, mintegy kiszívja a vizet az üregből. (Működése tehát hasonlít a borfejtes műveletéhez.) Amint az üregből a víz eltávozott, a forrás működése is megszűnik és egészen addig szünetel, míg a földalatti üreg ismét meg nem telik vízzel, s a víz ismét el nem éri a szivornyaszerű járat felső végét.

Időszakos forrás az Aggteleki karszton a Lófő-forrás, a Bükk-hegységben a Vöröskő- és Imó-forrás, a Mecsekben pedig a Sárkány-lyuk.

HAZÁNK BARLANGJAI

Az Aggteleki-barlang

Hazánk legnagyobb és legjelentősebb barlangja. Már az ősember nyomait is megtalálhatjuk benne, aki a barlangot védelműl és lakásul használta. A mélyebb részén folyó patak az úgynevezett „Stix” környékén kitűnő agyagot talált és ebből gyönyörű edényeket készített. Az itt talált csont- és kőszerszámok arra mutatnak, hogy az ember mindig szívesen tanyázott itt. Az első tudományos kutatásokat Vass Imre végezte, aki az aggteleki bejáraton behatolva, 1825-ben feltárta a barlang Vaskapun túl eső szakaszát az Óriások-terméig és így a barlang idáig ismert kb. 1,5 km-es szakaszának jósvafői folytatásába jutott. Felmérte és leírta a barlangot, s ez a munkája könyv formájában is megjelent.

Münnich Kálmán 1886-ban a vöröstói mellékből átjárót vájatott a felszínre és így a barlangnak már két bejárata volt.

Az Óriások-terméből a további folytatást 1922-ben találták meg. Az újonnan felfedezett ág erősen megközelítette a jósvafői Forrásvölgy felszínét és így egy vízszintes mesterséges tárót fúrta a felszínre, később szállodát és műutat is építettek a bejáratához. Az új jósvafői bejárat szükségtelemmé tette a vöröstói 300 lépcsős bejárat használatát.

Közben csehszlovák kutatók Kecső falu közelében lévő Domicá-barlangot kezdték kutatni. Munkájukat siker koronázta, mert 1926-ban Jan Majkó kb. 6 km hosszú járatot talált, amelynek egyik vége a magyar határ, illetve az Aggteleki-barlang felé nyúlt, de végét teljes egészében víz töltötte ki. A barlang történetében jelentős az 1932-es év. Kessler Hubert az aggteleki rész felől a barlangi patak

folyását felfelé követve, megtalálta az összefüggést az aggteleki és a domicái rész között, továbbá a Retekág folytatását és egy Törökmecset nevű új mellékágot fedezett fel. A barlang teljes hossza így 21 km-re nőtt.

A felszabadulás után ismét megindult a Gömör—tornai karszt- és barlangkutatás is, s ez még napjainkban is folyik.

A barlang régészeti jelentőségén kívül említést érdemel még gazdag cseppkőképződménye is. Legszebb és a világ legmagasabb, eddig ismert cseppkőoszlopa (sztalagmitja) a Csillagvizsgáló, 24 méter magas és 8 méter átmérőjű. A barlangon barlangi patak folyik át, azonban az aggteleki bejárat után nemsokára a meder fenekén a víznyelőkben eltűnik és csak nagy árvizek esetén folyik végig az Óriások-terméig.

A Gömör—tornai karszt és a Béke-barlang kutatása közben Jakucs László és kutatótársai hosszas előzetes vizsgálatok alapján arra a következtetésre jutottak, hogy az aggteleki ág közelében még egy nagyméretű barlangrendszernek is kell lennie. A szívós kutatómunka meg is hozta gyümölcsét, 1952. augusztus 4-én egy víznyelő kibontása révén rátaláltak egy aktív patakot tartalmazó barlangra.

Egyes részek kutatását rendkívül megnehezítette a járatokat kitöltő, helyenként több méter mély víz, amelyen csak gumiruha, csónak és búvárfelszerelés segítségével sikerült átgázolni.

Az újabb kutatások arra mutatnak, hogy összeköttetés feltételezhető a Béke- és az Aggteleki-barlang között. Ha ezt az összeköttetést létrehoznák, az Aggteleki-barlang a világ második legnagyobb cseppkőes barlangja lenne.

A barlang érdekességei: a víztiszta cseppkőek, a járatokat kitöltő folyóvíz, a hatalmas mésztufa-gátak. A biológiai kutatások egyes gyógyhatású gombák létezését mutatták ki, ezek kutatása folyamatban van.

1953-ban elkészült az új, meredek lejáró, amely közvetlenül a fő ágba vezet. A lejárát közelében szálló építését is tervbe vették. A barlang eddigi hossza részben mérések és becslés alapján 8—9 km-re tehető.

A Pénzpataki-zsomboly

Jakucs László újabb kutatásainak eredményeképpen a Bükk-hegységben, a pénzpataki őrház közelében víznyelőt bontottak ki, amelynek érdekessége nagy mélysége (becslés szerint 130 méter) és hatalmas földalatti vízesés.

A Pálvölgyi-barlang

A budai hegyekben, a város szomszédságában fekvő barlang. Kőfejtés alkalmával találtak rá. A barlang a nagyközönség rendelkezésére áll vasárnaponként, villanyvilágítás és betonozott utak biztosítják kényelmes megtekintését. Legérdekesebb részei a „Színház“-terem és a „Természetbarát“-folyosó korróziós (a víz kémiai oldása) formái, a Nagy kürtő és az „Ádám és Éva“ nevű miniatűr cseppkőképződmény. A járatok egy része csak barlangfelszerelés segítségével járható.

A Ferenchegyi-barlang

A Pálvölgyi-barlangtól nem messze van. Keresztrepedések mentén alakult ki. Szép kalcit- és aragonit-kristályok borítják a falait. Két bejárata van: a Törökvérszi út mentén csatornaszerű akna és nem messze tőle egy függőleges repedés. A barlangot csatornázás közben találták meg, Kessler Hubert tárta fel és készített róla térképet. Bejárása igen nehéz a sok szűk repedés miatt, a tájékozódást pedig megnehezíti a sok egymást keresztező folyosó. Több helyen forráskürtök nyomait láthatjuk. Ez azt bizonyítja, hogy régen igen erős hévvíztevékenység zajlott le a környéken. Újabban több járatot tártak fel benne.

A Szemlőhegyi-barlang

Nagyobb, hatalmas folyosószerű üreg, szép aragonit-, kalcit- és gipszkristályokkal. Valamikor a mai Gellérthegy közelében feltörő források a Szemlőhegy és a Ferenchegy magasságában ömlöttek a felszínre. A hévizek oldó hatása alakította ki ezeket az üregeket és rakta le a különböző ásványokat. A forráskürtök a barlangban több helyen

is észlelhetők. Bejárata a Barlang-utca egyik magántelkéről nyílik. A fő ág könnyen megtekinthető, mert lépcsős lejárattal vezet lefelé. A járat végén a továbbjutást egy hatalmas omlás zárja el. Két mellékága is van, ezek azonban nehezen járhatók. Két kisebb üreg is vezet le a felszínről a barlangba, ezek használata azonban csak igen gyakorlott sziklamászóknak ajánlható.

A Mátyáshegyi-barlang

A Pálvölgyi-barlanggal szemben, a kőfejtőből nyíló, igen bonyolult és szövevényes folyosókból álló barlang.

Már a felszabadulás előtt is ismertek belőle egy rövid szakaszt, de teljes feltárására 1948-ban került sor. Legmélyebb pontja 86 méterrel van a bejárat alatt, a járat végén egy kisebb, kb. 2 méter mély tavat találunk. Érdekesebb részletei még. „Vadvizek útja“ nevű oldásos formákat mutató folyosó, a nagy „Színház-terem“ és a csak kötél segítségével megközelíthető „Geografus-terem“. A bejárása igen fárasztó, és csak vezetővel ajánlatos. Már igen sokan eltévedtek benne és nem egyszer a tűzoltók és a barlangkutatók munkájára volt szükség az eltévedtek felkutatásához. Ha mégis vezető nélkül mennénk be a barlangba, akkor ezt jelentsük be a Pálvölgyi-barlang gondnokánál és kérésünket is tudassuk vele. Valamikor a Pálvölgyi- és Mátyáshegyi-barlang között kapcsolat állhatott fenn. A szépvölgymenti törésvonal, valamint a völgy bevágódása azonban megszakította ezt. A barlang egy járata egészen a műút alá nyúlik.

A Solymári-barlang

Solymár község közelében három bejáratú rendelkező nagy kiterjedésű barlang. Igen bonyolult és változó szélességű folyosók hálózják be. Vannak termei, amelyeket csak kötél segítségével lehet megmászni (Fehér-terem, Óriások terme). Egy rövid kezdeti szakaszán betonlépcső és vaslétra is van. Csak helyismerettel rendelkező vezetővel ajánlatos bejárni.

A Sátorkőpusztai Strázahegyi)-barlang

A Pilis-hegységben a maga nemében páratlan gipszkristályairól nevezetes függőleges kiterjedésű barlang. Alsó terme csak kötélhágcsoval közelíthető meg. Kellő őrizet híján, szép képződményeit és kristályainak egy részét tönkretették. Valamikor egy hévforrás nagyobb víztárolója lehetett.

A Szelim-barlang

A Gerecse-hegység déli oldalán hatalmas nyílású barlang. Nyílása a Budapest—győri vasútról is látható. A barlangból sok ősemberi szerszám- és csontmaradvány került elő. Egy hatalmas teremből áll. A terem mennyezetén kerek nyílás van, és így a barlang teljesen világos. A gerecsei bajóti „Öregkő“-n is van egy zomboly, mely körülbelül 40 méter mély és fenekén egy hatalmas törmelékeny terem található. Oda lemászni azonban csak hágcsoval ajánlatos.

Az Abaligeti-barlang

Aktív forrásbarlang a Mecsek-hegység Abaliget nevű falujától délre. A barlangi patak felfelé körülbelül 500 méterig követhető, ahol egy tóból ered. Feltehető, hogy a tó mögött a barlang még folytatódik. Kisebb cseppkőképződmények találhatók benne. Igen érdekes a barlang élővilága.

Az Istállóskői-barlang

A Bükk legmagasabb csúcsának, az Istállóskőnek nyugati lejtőjén fekszik. A barlangban ősemberi csontokat, kőeszközöket és a barlangi medve koponyáját találták. A Nemzeti Múzeumban látható ősember-tűzhely is innen került elő.

A Subalyuki-barlang

Cserépfalu határában elterülő barlangból a bükki ősember koponyája, csont- és kőeszközök kerültek elő. A csontleletekből, a kőszáli kecske, a barlangi medve, bar-

langi hiéna, barlangi oroszlán, őstulok, ősbövény, gyapjaszőrű orrszarvú és a mammuth jelenlétére is lehetett következtetni. A barlangból ezeken kívül a neandervölgyi ősember első magyarországi leletei, egy gyermek és felnőtt csontjai is felszínre jutottak. Igen nagy jelentőségűek még a barlangban talált kőeszközök, amelyek a pattintott kőkorszak egyik tagozatának, az úgynevezett musztériennek legszebb és legjellegzetesebb maradványai.

A Szent István-barlang

A Bükk-hegység szép cseppkőes barlangja, Lillafüreden. Már a felszabadulás előtt kiépült. Hossza körülbelül 350 méter. A műútól altárón át juthatunk be. Érdekesége szép cseppkövei és a járat mélyén 40 méter mély akna. Ennek fenekén egy 15 méter mély tó van.

A Szent Anna-barlang

A lillafüredi vízesés alatt, mésztufában keletkezett, a kőzettel egyidős egymással összekötött üregek. Érdekeségei a vékony mésztúfafüggönyök és kövesült gyökerek. Jelenleg is látogatható, villanyvilágítása is van.

A kiskőhádi zomboly

A Bükk-fennsík déli szélén 128 méter mély, függőleges kürtő, több teremmel és folyosóval, szép cseppkövekkel. Bemászása csak jó felszereléssel ellátott gyakorlott barlangkutatónak tanácsos.

A Bakonyban, illetve Tapolcán a tapolcai tavasbarlang a legnevezetesebb. Ennek mélyén csónakázható tó található.